

comptum erat quali felicitate essent fructi, in ipsorum fidem atque spem vulgares homines fidem suam suamque spem concludebant. Concludivit autem animi repetentes generatio promissioe Abrachae factas, quas copiosissimas et magnificissimas esse non dubitabant, credentes, et sperantes completoe iri absolutissimam divinam clementiam. Ad eam tamen felicitatem lex Mosica perducebat: nam fedus carnale, quod erat in circuncisione carnis pro Abrachae genere sancto, cuius iura virtutis, bonus, agnus, hircus et corporis actionibus ferè omnia erant servanda, non valebat hominem à cupiditatibus, à vitiis, à peccati servitute eripere; itaque nec valebat in eternae beatitudinis possessionem mittere, quod erat novi foderis dignitati reservatum. Justitia enim omnis et sanctitas, cui eternum premium debetur, ex fide in Christum, ex applicatione meritorum Christi manant; atque ejusmodi fides atque applicatio dona sunt novi foderis, iis igitur qui tantum legem credendo servassent, premium non ex veteris legis operibus, sed ex nova beneficio obligisset, quoniam et justitiam ex futura Christi morte novoque fodente sussent consequerentur. Cümque res ita esset, lex Moses per se nisi temporariam mercendem reapse non dabat; spiritalem autem figurata in suis ceremoniis praemunitam in novâ esse persolvendam. Si igitur lex Moses propria virtute nequum hominem sanctificare, neque vim bonis eternis olim asequendis paret, neque vitam beatam efficeret poterat, mirandum non est Judeos ad preceptorum actionem spe eternae vite proposita aper-tius non excitari.

Hoc primo argumento explicato, inepta obtruditur alterum, quod alibi planius è dissolvendum, cum veris legis externos apparatus divine auctoritatis esse contra Marshamum et Spencerum, non ab ethniciis ad populum Israeliticum traductos ostendentes. Non delectatur, haud dubie Deus hircorum et vitulorum sanguine, non odore ullo recreatur, non cultu corporis, aut aliquo vestium genere mulcedetur; optimis tamen de causa plurim sacrificiorum genera instituit, pecuniam mactationes, libamina, thymiamata precepit, munda ab immundis disseruit, et multiplices ritus ac ceremonias in actionibus humanae omnis indumentis prescrivit. Diversum illud ejus rei causas externas ex sanctis Patribus habemus. Altera est, ut legitimis occupationibus distensus populus retraheretur à falsorurn deorum cultu, nec facile rapi ad idolatriam sincerum, quippe gravibus religionis officiis coercitus, et pressus ac vincens compeditus. Ne igitur forte Hebrei libido esset exteriora ceremonias querere, unde ad alienos deos colandos declinaret, sapientissimus Deus sua lege ceremonias addictos voluit, et multis, adeò obstricatis, ut si toti officio satisficerent, non otium quidem eis esset cogitandi de sacris alterius false religiosis institutis. Altero ne putaret cultum Deo debitum exterius iis actionibus confineri, significatum præterea est esse vacuus, neque acceptus Deo, nisi cum animi puritate, veraque pietate coniungentur. Quamobrem et objiciebant populo prophetæ

leges omnes in veteri Testamento latae perlinere intel-ligunt, qui divina mysteria non ignorant.

Quæ cum ita sint, tantum abest ut concilii possit, si divina fuisset lex Mosis, nunquam mutari debuisse, ut potius contrarium sit concilendum. Nam quod Deus accommodatum tempori esse voluit deducendum ad Christum Iudeis, et futurum admirabitioni ac rudimentum, totum illud lapsu tempore excidere, atque apparente veritate compleri, ac dissolvi necesse est cum ex Dei consilio, tunc ex rei ipsius natura. Lex autem vetus erat hujusmodi; nova ergo legis promulgatione abrogari debuit. Sic que parvulum decent, adiuto sunt inepta; que imperitis necessaria, docim inutilia; mutatisque temporibus ipsa quoque, quam ex adjunctis metimur, honesti ratio mutatur. Sic (ut suo loco) Apostolum interpretacioni scribentem vetus Testamentum propter iniustitiam esse reprobatum typi, et signa apta sunt, cum futurum est aliq[ue] in-epta prorsus, quando quod futurum erat, existit: quemadmodum perfecto absolutoe adiicio distractatur quidquid tabularum, trahium, machinarum colligatum est ad construendum; quoniam ut hoc fieret, ita quidem usus erat: opere autem confecto, tota instrumentorum utilitas abiit. Neque magis indignum est Deo, suum ipsum opus, quod est mundi opificium, flammis tradere, absimilare, perdere, aut omnino renovare, quando ad celestem patriam justos omnes perduxerit, et malos eterno carcere tradiderit, quam fuerit veterem legem abolere propagato Christi in terris imperio. Quanquam dissoluta lex non est, sed implata, et perfecta, ut Christus inquit: *Non vesti solvere legem*: *Hoc ipsum te citimis lata, ait Eusebius, lib. 4. De monach. evang. cap. 10, cuique hoc advertenti indicet; nam capituli victimae unumquemque domi sacrificat, manus habere injectis impetrat, et ad Sacerdotem animal ipsum adducere capite comprehendit; atque detinet, quasi quod pro ipsius capite hostiam exhibeat.* Significat et præcepit humani generis peccata inaccidentissima. Deoque acceptissima victimæ sanguine olim explanda. Purgationem, lustrationem, lotionem ratio hec erat, ut animo immundis circumferent Hebrei, neque in sordibus obsolecerent: circumcisio vero, ut prava et perversa omni cordi amputarent. Multarum aliarum legum, que futilis videtur et vanæ, explicatio ex alio plene quim litterali sensu, atque obvio promenda est, quod abdiant quamdam, atque allegoricam significacionem sub verborum invulvo legatorum occultaverit ad via quædam cautius reprehendenda ac vita, nisi quis diceret malit ostendendo saltem summo Dei in res omnes imperio leges quoque illas conduisse. Ad religionem igitur, ad veram Dei cognitionem; ad veteres de natura divina, ejusque cultu evellendos errores, ad morum institutionem, ad significacionem novi Federis

sunt in Scripturis inter se repugnantia: multa in Jóbo presertim, et Psalmis contra divinam providentiam pronuntiata, imprecations, execrationes, blasphemias non paucæ: multa repetita in Mosaïca præcipue his-toria, que sufficisset semel dixisse; alia è contrario paucioribus dicta, quā oportuisset: insula denique et inepia non pauca, cujusmodi est serpentem locutum Genes. cap. 5; arbores concilium innisse, Judic. cap. 9; canem movisse caudam, Tob. cap. 11; Gre-tentes semper mendaces, malas hostias, et ventres pigros, Paul. ad Tit. cap. 1, ex Ephesiniæ exceptum; atque horum similia ex poetis Arato et Menandro sumpta divina ergo Scriptura non sunt.

Ad singula ex ordine respondere. Et primo quidem prout dubio institutionis nostræ causâ Deum voluisse mandare literis, que mandata dicimus divino instinctu: neque tamen omnia omni ex parte plana, et aperta esse oportere, ut sine studio, diligentia et labore patenter. Divina sunt, adeoque excelsa, sublima, diligenter investiganda, ut SS. Patres inquit, ne, si illici sensim assequamur, villescant, aut pluris quam hominum verba non astimentur. Ut in nobis pariter discendi amor excitaretur; ut semel percepta tenaciter memorie inhererent; ut quod magis intropiceremus, cō majoris etiam fructus consideratio afferret, volunt Deus quædam esse tenebris quasi involuta, que non extraheretur in lucem, nisi magno labore et diligentia adhibitis. Quedam, inquit: nam sententia, quibus fides, et morum ratio continetur significatores sunt, quam ut tantam animi contentione postulent. Mysteriū vero, et quæ ad res abditas, à sensibus remotas, summa majestate preditas, in futurum even-turas referuntur, quid mirum si difficultia sint, nec sine maximo studio penetrabilis, vel etiam omnino inac-cessa, aut per caliginem duxat mente imbecillitatem cernamus? Hæc superbiam nostram deprimit, docemus animum inspirant, ingenio nostro diffidendum, exercendam fidem, precibus vacandum admonet, et Deum, resque divinas multò esse humanæ mentis superiores convincent. Non debeat autem Deum sermones quidam obscuri, etiamque ad institutionem nostram loquuntur: ino vero decent magis vel ethinicum iudicio. Nam etsi fieri nulla debeat, aut possit inter sacras scripturas, et facta falsorum deorum responsa comparatio, tamen cum ethnici fingerent, sepi in fabulis locutum Deum inducerunt arcana dicentem, que multa egrent explicatione. Reliqua vero obscura in qua inter-dum in historiis incurrimus, nobis obscura sunt, qui mores, ritus, consuetudines, instrumenta, loca, caussa, dicendi genus, aliaque iusmodi ignoramus; non autem ies ad quos ab initio sacri scriptores verba fecerunt.

Repugnat in scripturis nulla re ipsa reperitur: si vero quedam specie temis dissentire videantur, optimè tamen inter se consentire intellige, si verum sacri scriptoris sensum mente complectari. Animus divino verbo in corde excipiendo prepara; res diversas distinguere, aut diversum rel ejusdem significatio-modum; ab uno scriptore fusio style, ab altero con-tractiore narratum quidpiam considera; varias unius

verbi a lingua, quā p̄m̄ scriptus liber est, significations investiga; ibi que conjuncta videntur separa; alibi que disiuncta conjugē; ut rem partim in uno loco, partim altero descriptam puta; ut ex utroque initium, prosecutionem et finem colligas; que desunt, quod olim intelligenter supple; stylum et dicendi genus cognoscere, alterum pleum figurarum, subline, poetice, cum, Alterum planum atque humile; sensum literalem alterum, alterum allegoricum tene; aliaque adhibe argumenta que a veteribus Scripturarum interpretibus premonstrata sunt intelligendis Scripturis; jam nullus erit in sacris Libris, qui verē alteri opponatur, locus. Non possumus certe hic opportunitys iis responderē, qui exaggerant multas esse in sacris auctoribus discrepancies, quāsi si in genere reponatur id immēritō nobis objici, quanto modis modis consentiens effici posse, quod videtur repugnans.

Quod tertio loco opponitur, maledicta atque execrationes in Ioh., in Psalmorum libris reperiri, hominem est ex litteris cortice judicantium. Ignorantii poeticas figuras, vivas ærumpuras et dolorum descriptiones, orientalium dicendi modos, et vehementiores motus animi sumonuperiora a peccato abhorrentes, dynamique justitiam exoriantur, ut peccati radices evanescantur. Bonus nulla in Deum maledicta, nulas blasphemias protulit, quem nihil peccasse, nihil perversum locutum Deus ipse testimonium reddidit. Genuit quidem, doluit, questus est, naturæ afflicte imbecillitatem induit, ac doloris magnitudinem hyperbolica exagge ratione expressit, ut si fieri potuisse, vellet neque se natum esse, neque diem, in quo natus est, mundo illuxisse, atque ciammon caliginosum esse, tenebris eosum, ab hominum memoria deletum. Ad eo miserius homo coniectus erat in equuleum, et oppribitur doloribus, et confiteatur! Sed haec animi misericordia perculsi, easque sentientis querimonia est, cuius asperguntur, si que sit, Hebreia lingue proprietatis leuit, et poetici stili hyperboles, atque exaggerationes postulans. Quare et vehementius contra amicos causam divine justitie tutus est, quam suscepatur defendandam.

David vero vehementer optat peccatum, et peccati regnum evversum, atque iniuriantem omni loco depulsam; idcirco et cupit mala eis a Deo immitti in homines prava agentes, quae ad Deum redire compellant, atque a vitiis avocent, vel saltem aliis proportione sint imitatio divinae. Sanctorum enim Patrum sententia est Davidicas imprecations, ut et aliorum sanctissimum regnum virorum, qui visi sunt imprecari, vel predicationes esse impudentiam malorum ad modum imprecations effusas; vel mali temporarii iniqui obuentri desideria concepta ex eorum salutis charitate, ut eo percussi peccare detinunt, et aliquando sapient; vel imprecations contra peccati regnum, ut destruktar, et nemo sit qui peccet; vel denique vota homini dynam justitiam exercere cipientis, amore justitiae, et obsequio divinae voluntatis, dum penas ab improbris Deus reperiet.

Ad quartum non intelligo quomodo Deum dedebeat

demонem tamen in аere, vel in ipsius mulieris organo
vocem fixisse.

Neque pariter mirandum est Evam aut subdubitatem, an et serpentibus esset loquendi facultas, aures vestras enim sunt exorditissimis spiritu quoniam in serlocutione rem explicuisse, quia Hebrew delictum Eva ex traditione narrantes assuererant dicere serpentis bimbiis verbis, maliitatem et dolo admissum.

prebusse; aut crederis spiritum quicquid in serpentis corpus infusum loqui, nihil tamen sibi esse metuendum in ea vite securitate; aut defixis mente, atque oculis in fructu, ejusque pulchritudine, auscultasse voces ex incognititia, neque adverteisse, utrum animans esset sermons particeps, unde et in laqueum tandem se inducit. Quo vero spiritus Deus inter omnia animantia maleficens dixit: *Sapra pectus tuum, gradieris, et terram comedes omnibus diebus vita tua*, utrique dixit cum diabolo, tum serpens: diabolo sermone figurato, quo reputatis, et comedio pulviro humiliorium; probosiorumque statum notat, tristionemque dejectionem: ob id enim quod homini insidiatus struit demon, affectior, odiosior, detestabilior rebus omnibus creatis in probro est omnium: ipse autem et mordet humum, ei sibi ipsi irascitur, et diruetque magis, quid hominem a se prostratum videtur divina charitate sublimis cœctum: multo vero initum ab arboreus concilium causa eligendi sibi regis, similitudo, et enigmatis species est multum eruditus, quā usus est Johatan, ut fatum Siehemitarum consilium, atque errorum scite reprehendenter, eorumque ex dictum ex incaute regis electione impendens predicenter. Maximus est apologorum et similitudinum usus apud Orientales ad instituendos facilis homines, trahendos, atque adducendos ad officia; Hebreis autem acceptissimum: neque ab eo cuiusque nationis sapientes viri abhorrent, dum est opportunitas. Notissimum est illud Manenii Agrippae, quo Romanam plebem, quae in sacrum montem recesserat, in urbem revocavit. Quare si magna est vis in apologetis, in parabolis, in figurato dicendi genere, neque ab usu communis alienum est ita loqui, cur sit indecorum moveri a Deo sapientiam homi neni, qui gravissimam veritatem similitudine involvit?

magis humanam naturam quam perdere omnino conatus est, in Dei dexterâ collocatum ibi assidere. Serpenti vero (proprie quod instrumentum fuit ad mandum hominem: instrumenta autem maleficî, et ipsa detestari sollemus) dixit eum fore exercitabiliorem, atque aut ipsum reputatim, et concessionem pulvis ante nequum foedum, neque sordidum, fedatim, spurectiæ, turpiditudini fore; aut deumpsum iri gressum illum, et cibum, quicunque tandem eset, quo antea gradiebatur et vescebatur, ac detrusum ad reptandum et mandendum pulverem.

Alter Hebreorum magistri quidam facium interpretantur, ex quibus est *Abarbel*: sciéntem putat Rabbinos iste cum serpens, vidente atque inspectante Evā, in arborem scientiam boni et mali , semel atque iterum ascenderet, fructus decerpserisset, edisset, sequēt ob id non habere pejus, coepisse Evā secum ipsā cogitare non esse noxium, nedium mortiferum ejus arboris fructum, quo impunē serpens, vesceretur: quod perinde fuit ac si dixisset serpens, non mortiemini: piām narrando nulla ex adjunctis pretermittunt viriliū animū percellentibus , atque orationem ornantibus. Indiguum id Spiritu sancto qui objiciunt, neque oratores, neque poetas se legisse prolanū, qui sepē instar pictorum minima quae ponunt ab oculis. Sed credendum est, dicet quis , canem movisse candam? Credendum est profectō scriptorem sacram in ea descriptione non errasse, quem errare Deus non perirensit.

prosopopeia: quodam genere in sacris Litteris non in usitato. Addit scriptum esse: *Vidit igitur mulier quod bonus esset signum eum venerans; non autem, audiuit vocem serpantis, vel fidem habuit ejus verbis: idcirco impulsus Evan fuisse intelligendum est serpentis facto, agitasse animo que narrantur, quasi fuissent dicta. Poenam autem serpens subiit, quod herbis et oleribus reliquo animalium generi concessis, non contentus fructus appetiviter: quamobrem et erupto ei cibo quem antea carpebat, pulvere vesci in ponam ei datum est, ex quo in ventrem, et pectus gradi debuit, cubo in pulvere quesuiri. Nolii hanc rabbini sententiam praterire silentio, eti usqueveque rabbinicae esse putem. Incredulis enim interdum ea re sacrificamus, quia nobis videtur minus valere. Perum abest, si eadem omnino est, eorum opinio, qui arbitrantur nullum in eo mulieris lansu sermonem inter-*

**Deo inspirante, conscriberentur : quemadmodum ne-
mo dixerit minus decere, Deum esse creatorum , et
conservatorem vilissimarum rerum : ad ornatum enim
mundi, et elegiam res etiam minime multum con-
ferunt divinamque providentiam commendant.**

**§ 4. Hebreorum et Spinosæ in novum Testamentum
calumniæ refelluntur.**

Contradicunt quarto loco Hebrewi, atque ita novum
Testamentum oppugnant: Christi discipuli locos veter-
num scriptorum in rem suam transferentes ad Hebreos
veritatem recedunt; quomodo ergo ostendi poter-
titer Spiritum sanctum scribentibus addistis? Nam
si testimonio quia se à Mose, à Prophetis assumptissime
dicunt, cum legis verbis, et propheticarum in Hebreo
codice adhuc existantibus conferantur, manifesta erit
plurimique sensus, et significatio diversitas; ergo nec
accurate, nec diligenter, nec fideliter usi sunt Dei
verbo, ut doctrinam suam efficerent creditibiliorum.
Hoc etiam si Apostolus sententias plures à Moses, à prophetis acceptas in levam partem detorsisse, al-
que ad easum suam accommodassse, ne videretur
ominò tuatela ac patrocino prophetarum care: sed
potuisse Deus tam prava, contorta et à mente sacro-
rum veterum scriptorum aliena novis scriptoribus
suggere?

Si per otium learet, non responderem modo Hebreis, sed etiam copia verborum et sententiārum contumaces homines obruerent. Verum efficiam, ut brevibus refellatur. Evangelistas atque Apostolos, cùm locis quibusdam veteris Testamenti uitetur in rem suam, a prophetarum mente recedere, falsum prejudicium est. Etsi enim demus nunc (quoniam eam ingredi disputacionem nolumus, ab Hebraicis fontibus, an verò à Græciis septuaginta Interpretatione traductione Apostoli testimonia hauserint) Apostolos in sententiis ex veteri Testamento ponendis versionem septuaginta Seniorum secutos; id tamen optimo consilio factum esse dicendum est, atque ita fieri debuisse à viris Spiritū sancti præsidio munitis. Enim vero non erat opus in predicatione Evangelii ab Hebraicis Biblia verba deponere: inòd verò consentaneum fuit magis ex modo excipere, quo in Græcis exemplaribus legebat multò usitatoribus. Paucissimi siquidem Hebraeorum tum Hebraice lingue usum retinuerunt; contra græca locutionis consuetudo fines totius Roman Imperii obtinuerunt, ut et in Synagogis Iudeorum Hellenistarum, lecto primum hebraico textu, interpretatio instar paraphrasos, seu potius explicatio ex septuaginta Interpretibus petereatur, atque in scholis Hebraeorum græcā septuaginta Seniorum doctrinā pueri instruenterentur. Cùm igitur Christus Jesus discipulos suis non miseric ad minimam Iudeorum partem hebraicē peritorum, sed ad omnes terrae populus græcum idioma loquentes, non solum oportuit græco sermone Evangelia atque Epistolā scribi; verum etiam prophetarum scripturas multis ante seculis græce tradutas, atque ab Hebreis in honore habitas assumi.

Quamobrem non nisi injuria Evangelista atque Apostoli falsitatis insimulantur, quod aliis verbis ab exemplari hebreo Scripturas proferant, Scripturas, inquam, ab Hebreorum sapientissimi olim versas, et longo usi Judeis omnibus prolabatas. Dissonum verius fuisset, et fortasse, si fas est dicere, imprudens, Apostoli gentibus potissimum Evangelii faciem praefrentes alii ut quā gracie veteris Testimenti scripturis, que non ita pridem in gentes evulgatae magnam sibi autoritatem ubique comparaverant. Neque urgeat quis se nolle credere viros à Spiritu sancto illustratos spiritui Graci interpretari se subiecisse. Nam verius se Graco interpreti non subjecerunt Apostoli, sed pia quādam indulgentiā, et sanctā, plenaria charitatis christiana prudenter interpretationem tum recipiāsim sunt sicut iis in locis in quibus parum aut nihil omnino ad rem ipsum interest, utrum textua Hebreorum an Graciam septuginta Sceniorum editionem square. Hanc scribendi rationem scimus Matthaeum non tenuisse crediderint, qui cum Evangelium pro Judeis Palestine incolis Hebreia Biblio legendiibus scriberet, ab Hebreio codice hancis testimonia confirmanda doctrina sua opportuna; etiam postea interpres Syriacum Matthei Evangelium in Gracum transversis sermonem loca pariter verierit, que cum septuaginta Interpretibus convenirent.

Quod si velimus ab omni nos inuidia liberare, dicamus iam cum veteribus scriptoribus ecclesiasticis Apostolos, nulla habita Hebreia, vel Graece litteratione, non verba, sed vim prophetarum et legis expressisse. In *multis testimoniorum*, inquit Hieronymus, commentator in Isaiam, lib. 3, cap. 7, quo Evangelista etiam Apostoli de libris veteribus assumpserunt, euangelios ostendendum est, non eos verborum ordinum secutos esse, sed sensum. Ita plane consuetudo erat Christi Domini scriptoribus Scrittoriis accommodandi ad orationem, non verba, sed sensus in rei cuiusdam confirmationem subhollerent; ut etiam tum theologi et jurisprudentiae probantes quidam anchoritae sacrum Litterarum vel legum non insistunt verbis, sed oratione: et quoniam sensus idem manet, atque ex usu recepto aliquid agitur, immutari obtundunt aut exemplaria corrumphi, aut falsarios esse scriptores.

Hinc ad alterum argumentum expedita responso est, non pro arbitrio locos veteris Testamenti ad institutionem suum Apostolos translatisse, sed morem et traditionem Iudeorum secutos, de Christi vita, de radicatione, de miraculis, de novâ Ecclesiâ, de gratia divinae abundantiam non tam allegorico quam litterali sensu vaticinia in veteribus Scripturis editi exponuisse. Antiquiores enim Iudei ea ratione Scripturas sacras interpretabantur traditionis autoritate retinuit, ut ad Messiam atque ad novam legem multa transferrentur, quae ad litteram de Synagoga, de populo Iudeo-Hebreo, de Davide, aliore Messia type dicta videantur. Cuius rei evidenti argumento sunt veteres possum libri, praeceteris vero Chaldaice Paraphrases, liber inscriptus **בְּרֵבָה זֹאָר**, et **מדְרַשָּׁת**, et allegorica commentatoris, in quibus plena de Masa-

PROLEG. BARS I. ABT. IV. DE DIVINITATE SS. LIBRORUM.

85 PROLEG. PAR. III.
sic exponuntur plures loci qui in speciem aliud spectant. Rabbini præterea multi posteriores etate Apóstolorum duplice sensu Scripturas sapienter intelligunt, historicō altero, patente, literali; altero sublimiore, arcane, mystico; quamquam si non usitata, sed diligenter loquerentur, sensum quoque hunc alterum sublimiorum non minus litteralem et historicum vocare debent, quod prophetā non minus ad rem sublimiorem adjunxerit, animū, eamque prospexit, ut etiam in aliis veluti taxari: quā de causa solos; Apostoli autem doctores, non propheta faciunt. Addunt, nullum existitū Dei mandatum, quo juherentur Apostoli scribere, quale veteris prophetae Deus dedit. Apostoli præterea ne significant quidem se Deo auctore scribere, cum ē contraria prophetā sapientē in ore habeant: *Hoc dicit Dominus.* Apostoli denique in scriptis suis ratione inqunt, ut non prophetare videantur, sed disputare; quisquis autem vult ratione dogmata sua confirmare, ipse iudicium legiūtum relinquit integrum ac liberum.

quam littera involveto veluti texerit; quia de causa perinde uno Scriptura loco populum Israhelicum, Davidem, Zorobabel et Messiam ipsum significatum fatetur et probant. Qui harum interpretationum exempla voleat, habebit in memorata dissertatione nostra. Et quidem nisi hic methodo Scripturarum interpretandarum usi veteres Synagoga doctores fuisseint, intelligi non posset, quomodo illis in Messianam non tam apertis Scriptura testimonitis, quam Patrum traditione et explanationibus allegorici nixa inter ceteros Iudeos, et quod magis est, Samaritanis religionis articulos principem locum haberet. Quamobrem ab ea interpretant ratione tum recedere ceperunt pertinaces Synagoga doctores, et nova methodo in iunis pressae littera studium aerius incumbere, cum ab Ecclesiis Patribus compulsi omne perlungam sibi videbant interclusum declinandi ictus, nisi unam litteram sequentur.

Que cum ita sint , et probarentur adhuc magis , si esset necessarium , cur accusant Iudei Apostolos corrupti sensus et contorsionis Scripturarum ? Et Synagoga ipsa Apostoli in Christi discipulos ecclie sunt ; principia eadē , que à Synagogā hauserant , adhuc ad veritatem corroborandam , et confundendos contumaciam ; vian à Patribus demonstratam explicanda Scriptura tenuerunt ; cum in Apostolis reprehendunt quid in suis legunt , in suis amant ? Nos sāne induci non possumus , ut eredamus Apostolos fidenter adeo fuisse totam Synagogam provocatores , et coram omnibus . Non tamen ostensio illa retinetur ,

ininitia Iudeorum multitudine testimonia illi veterum prophetarum productoribus ad Christi Evangelium annuntiandum, nisi illud suum argumentandi genus pro prejudicio apud eosdem valere credidissent. Etenim nomine Iudei odio perciti in Apostolos, atque exesi inuidia, falsas à novi Evangelii preconibus Scripturarum interpretationes afferi possebant, si perversis legis et prophetarum testimonitis contra se agi judicassent? Potius ergo inde colligamus, divinam inspirationem Apostolis aspersisse, cum, ut rudes erant atque idiotes, se scientiam instrucos esse proaberent dicto doceat locum, veteris Testamento interprete, quod omnia scripturae prophetarum et apostolorum operum.

Pamus equidem mandatum nullum neque à Deo, neque à Christo Iesu accepisse Apostolos consignandum quidquam litteris; datum enim rogatur, votis, preciis, baci fiducie adductos fuisse ea scribere que annuntiabant. Verus Christus Dominus in universum mundum discipulos dimisit prædicare Evangelium iussisse, scio, ut sit affuturum promisi. Si igitur Spiritu sancto armati orationes habuere ad populum, qui per aures demissae prætervolant, quomodo suspicetur Spiritu illo caruisse, cuius orationes easdem ad summam redactas scripto tradiderunt in aeternum permanens.

Quod vero est de Iudeo. Evangelia stans in

digna docit legorum veteris testam
perinde ac studiis te somos temperare, eisque
sua veterum vaticiniorum declarationes maximum Ju-
dicatorum et gentilium numerum ad fidem Evangelio
Christi iustitiam impulerint.

Ierum ac postremus impius Spinosa, Grotii sententia
comprobator, est refutandus, qui alia de causis, et po-
tissimum contentione facta a Apostolo cum prophetis
negat divino Spiritu illustratos Apostolos. Doctores,
inquit illi, non oportere a Deo afflari, sed prophetas
Iesu se missas ad Evangelie veritatis promulgare
nem; ipsiusque, qui Patris sui nomine se miserans
aperitis verbis dixisse: *Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*
Matth., cap. 10, v. 20. Ceterum negamus Apostolo

non docuisse divinas sententias se loqui. Apostolus Paulus, Epist. 4 ad Corinth., cap. 7, v. ult., ait: *Puto enim quid et ego Spiritum Dei habeam. Et Petrus, Jacobus, ceterique in concilio Hierosolymis coacti initio Epistole ad Antiochiae fratres misse notarunt: Visum est Spiritui sancto et nobis, ut fratribus notum fieret, que prascripserant, à Deo profecta, sequen non nisi Dei interpres esse.*

Perversus est quod ultimo loco opponitur, Spiritu Dei actos ideo non esse Apostolos, quod rationali sua facultate uterentur, et dispergant potissimum hominum more, quam Dei placita proferrent. Credamus Apostolos divino Spiritu ductos in negoti divini gestione ea de causa et naturali ratiocinandi facultate, et memoria rerum quas oculi hauserant, quas didicarent, omnino spoliatos? Etiam enim instrumenta Dei essent à Deo mota et excitata, homines tamen erant, atque hominum more seipso movebant; quare et ratiocinabantur, et industriam propriam atque operam ponebant in rebus accuratè describendis, et simul adstantem habeant Spiritum sanctum, qui regret, ne in errore laborentur. Anticipata, quia jam imbutus erat uteque, Spinosam et Grotium felicitè opinionem, Spiritu sancto inspiratos homines furor veluti atque astro percitos esse debere abruptos, ex se agentes nihil, nihilque argumentis efficientes, et pulsos volenter, quod Spiritus sanctus vellet. Apostoli tamen Spiritu sancto et sibi visu esse tom scribunt, cum in concilio adhibit diligenter, collatisque studiis et sententias, quid scribendum esset deliberaverant; quo ostenderunt, cum inspiratione et usum naturalum facultatum in rerum graviorum discussionis consistere. Moses pariter, quem prophetari esse neque Spinosa, neque Grotius diffitebunt, argumento usus est, cum dixit: *Adhuc vivente me, atque ingrediente vobis, semper contentio egista contra Dominum; quanto magis cum mortuus fuero!* Deuteron., cap. 31, v. 27. Argumentari ergo ex inspiratione et revelatione divina possum prophetari et sancti Dei homines. Qui verò argumentantur, et puro ratiocinio utuntur, ut quidpiam vel sequantur, vel persuadent, quidcum aliorum iudicio, quo probentur, vel rejiciantur, dignata sua subjiciunt; sed qui præterea Spiritum Dei habent, et lumine divinitatis accepti ministrant, eam alias dijudicandi facultatem argumentando non faciunt.

ARTICULUS V.

Quà ratione Spiritus sanctus sacros scriptores afflaverit.

Cum superioris articuli disputatione satis esse videamus parati atque instructi contra eorum impetuim qui in genere Scripturas non Dei, sed hominum verbum esse arbitrantur, perdidimus nunc longius in questione ipsa: omnian, an singuli in divinis Scripturis contenta, perinde à Deo sint revelante, inspirante, dictante ut nihil omnino in eis existet, quod non sit usquequaque divinum. Quà in re illud queri posse video, num verba ipsa et voces suggesterit Spiritus sanctus, an sententias duxat. Rursus ex sententias, an eas quoque que ad Religionis articulos non perti-

nent, ut sunt res philosophie; vel quibus facta et moralia precepta jam cognita describuntur. Præterea an dictaverit singula tanquam discipulis magistri dicta scripto excipientibus; an verò facultati scriptorum reliquerit ex rebus jam perceptis adhibere quidpiam, ipso tamen adstante, ne quid falsi excederet.

Antiqua enim Anomaeorum heresis fuit, prophetas et Apostolos in multis, ut homines erant, locutos humānū tantum industriā, ut S. Epiphanius referat heres. 76, ad quos et ecclesiastici quidam viri accesserunt, testante Hieronymo in Proemio Commentarii in Epistola ad Philemonem: *Qui nolunt inter Epistolas Pauli recipere, quæ ad Philemonem scribunt, aient, non semper Apostolum, nec omnia, Christo in se loquentem, dixisse, quia nec humana imbecillitas unum tenorem sancti Spiritus ferre potuisse.* Quo errore et notatus Erasmus fuit, peccata quedam in Apostolorum scriptis reprehendens, quia ipsi memoria lapsi assignabat. Ab eā sententiā, etiā paulinum emundat, et alii Catholici viri non multum abesse videntur. Sicut è diametro oppositi ali, qui ex verbis Apostoli 2, ad Timoth., cap. 3, v. 19, affirmant, rectissimè è verissimè statu omneum Scripturam sanctam et canoniam, Spiritu sancto dictante esse conscriptam; ita nimisrum ut non solū sententias, sed et verba singula et verborum ordo, ac tota dispositio sit à Deo tanquam per semetipsum loquente; ita Estius in indicatum Apostoli locum. Sunt demque qui Scripturam omnem, ac totam inspiratam divinitus agnoscent; ita tamen ut non eodem modo sacras Litteras omnes Spiritus dictaverit: nam legem et prophetias ad verbum revelavit et dictavit Moysi et prophetis; historias verò et morales exhortationes, quas ante vel visu, vel auditu, vel lectione, vel meditatione didicenter ipsi scriptores autographi, non fuit necessaria inspirari aut dictari à Spiritu sancto, cum eas scireat jam et callerent. Quangum verò dicatur Spiritus sanctus ea quoque inspirasse illos et dictasse; seu quid scribentibus adstituit, ne vel in puncto à veritate aberrarent, aut ineptum verbum adhiberent; seu quia eos excitavit ac movit, ut hæc potius illa scriberent; notionem ergo et memoriam eorum que sciebant, non iis ingressi Spiritus sanctus, sed inspiravit, ut hoc potius animi cogitatum, quam illud in scripta referrent; ita Cornelius à Lapide, commentarii in eundem Apostoli locum.

Posterior haec verisimilior nobis videtur sententia, quam et examini theologi suffragio suo probaverunt et probant, nosque ipsi supra jam indicavimus. Ut autem à facilioribus exordiis, prima veniat in medium questione: verba singula Spiritus sanctus in sacri scriptoris mente atque ore posuerit. Verum illud prius rem considerantibus occurrit, inutile omnino esse, ac supervacuum sacri scriptoris naturali facultati verborum inventiōnē atque elocutionē non reliquere, ut veritatem, dignitatem atque infallibilitatem Scripturarum tueamur, cuius defensione satis consultum est, si que scripta sunt, ea in scriptoris animum Deus indicerit, aut excitaverit, atque ei ad-

stiterit, ut apta verba sumeret, incongrua linqueret. Ad quid igitur verba singula Spiritus sanctus inspiraverit, qui ut in necessariis munquam deest, ita in superfluis non redundat? Præterea stylū atque orationis varietas, quā scriptores usi sunt, ostendit, ni fallimur, Deum verborum auctorem non esse. Nam quemadmodum in rebus quas scriptorum nihil diversum est, quoniam idem Spiritus sanctus in omnibus loquebatur, sic neque in oratione et dicendi modo illa debet esse dissimilitudo, si verba Spiritus sanctus indidisset, quibus res scriberetur. Orationis autem diversitatem insigne esse pro vario scriptoris ingenio et dicendi uso, etiam sanci Patres non monuisserunt, ex ipsa lectione quisque deprehenderet. Amosum prophetam imperitum esse sermonem, non scientiam Hieronymus admiraverit, quid, cum pastore esset, humili stylū atque inelegante uteretur; è contrario Isaiam nobilem virum et litteris excellutum, illustrissimum atque eleganter scriptissimum, utrisque tamen scientiam parrem facit in locutione dissimili, quoniam idem in Amos, qui per omnes prophetas, Spiritus loquebatur, propter in cap. 3 Amos prophete, inquit: *Diximus illum artis sue usum sermonibus, ut quia pastor gregum nihil terribilis leone cognoverat, iram domini leonibus compararet.*

Sciunt quidem Spiritum sanctum se cujusque scriptoris ingenio attempserint, atque usum instrumento, cuiusmodi illud esset, agresti interium et inculto. Id verò maximo argumento est, permisisse Spiritum sanctum unicuique, quem vellet, in dicendo ordinem: sequi, et verba seligere. Quid? Ineruditane, atque ineleganter viri Spiritus sanctus in animo scriptoris inseruerit, que ex inculto atque agresti fundo sponte nascebantur? Cur eadem rem tractans alia alii verba dictavit, quanquam alter non esset altero doctior, atque eidem Mosi interium diversa? Nam Dei præcepta eadem cum sint, alii verbis in Exodo, alii in Deuteronomio promulgantur. Similiter Evangelisti eadem Christi Domini doctrinam afferunt, licet non iisdem planè vocibus narrationem suam concipient, neque Christi Domini sermones iisdem planè planè renuntiant; inò verò et iste prætereat, que illi apponit; alter præteriat, quæ alter subiicit. Ita demonstrant voces et scribendi tenorem à Spiritu sancto dictante sacros viros non accepte.

Revera Scriptura ipsa et Traditionis id unum nos credere de sacrorum Librorum inspiratione jubent, nempe scriptorem à Spiritu sancto directum, atque afflatum ea scripsisse, que Deus voluit scribi, scribendo falli non potuisse, res omnes ad argumentum pertinentes singulari ope divina animo occuruisse, nihil omnino falſitatis habentes, gubernante Deo, mandatas litteris; ob id divinam auctoritatem in sacros Libros dimanasse. At verò verba quoque singula instillari debuisse ad rei dignitatem tuendam, necesse non est ut credamus, cum res non iisdem vocabilis explicata ipsa eadem esse possit, et sit. Non enim minus Dei verbum est Scriptura sacra in exemplari exscripta, quam in autographis litteris, etiam sanci librari manū

Spiritus sanctus non duxerit; neque minus in Latino sermone, in quem versi Hebraici, et Græci codices sunt, quos prophete et Apostoli descreperant, verbum Dei inventur, quā in Hebreica ipsa vel Græca oratione. Apostoli pariter instituerunt gentes Christi Domini doctrinā, nec tamen ipsissima Christi verba loquebantur. Cum igitur nella necessitate sit ad defendendam auctoritatem Scripturarum evocandi quoque è celo vocabula, non inefficient ea pro enīusque scriptoris facilitate exproptera. Erunt autem illa divina prorsus, si mentem scriptoris Spiritus sanctus regens nullum passus sit inceptum verbum exsiderere, quemadmodum hæc de causa Dei Spiritus, ejus mente totam suum lumine opples, tuendam et regendantem sumpsit.

Hinc ad alteram quaestio[n]em prodigentibus nobis videatur et in sacri scriptoris facultate relictum notionibus antea à se percepit uti; quibus tamen et ipse pariter Spiritus uteretur dirigens, atque ab omni labo opinione preconcepitas pargans, si fortè quam contraxisset. Haec sententia superiorē consequitur. Nam neque divinus Spiritus scriptores inspirans extorquet ab animis cognitiones rerum quibus jam imbuti erant, neque necesse est nunc rursus in eorum animis ingeri, quod illi visu, quod auditu, quod collatione rationis cognoverant. Cor ergo Dei Spiritus jam ingestum ingerat? Sanctus Lucas, cap. 1, v. 2, dicit se Evangelium scribere quod audivit et traditione acceptit ab Apostolis, qui viderant. Et Joannes, cap. 19, v. 33, de iis que vidit ipse, testimonium perhibet. Nihil autem est in hæc re tam perspicuum, quācum eum auctorem, qui ex veterum monumentis, annalibus tabularibus Regum et Paralipomenon conficit, non à divina manifestatione, sed ab exemplaribus ob oculos positis sententias sumpsisse. Quidni et prophete, et prophetarum maximus Moses multa scripsirent, quin ea dicaret Deus? Propheta enim historias narrant, et documenta tradunt vite bene instituenda, quæ omnia iam habentem comperta, prinsq[ue] manū ad scribendum admoverent. Moses Egyptum multis malis affectat, populum illinc eduxerat, mare trajecterat sicco pede, legem in monte Sin à Deo accepit, deserto obraverat. Equino[n]e Dei revelatione ulli vir et ingenio, et prudentia, et constantia clarissimus, ut, quorum ipsumet pars magna et auctor fuerat, litteris mandaret? Jussit equidem Deus Mosen ea libris complecti, adiut sorbenti, memoria efflire non est passus, nihil permisit inopportuni calamo elabi. Nempe hæc sunt que Deus agit in scriptore, cum illi suscipit quidpiam scribere antea exploratum.

Iaque querunt ut disputanti de sacrorum Librorum et rerum scriptorium inspiratione, respondemus nitide inspiratos quidem, sed primè oportere ut inter nos conveniat, et accuratè declararet quid sicut verbum inspiratio[n]e, et quæ vis subjecta ei vocis sit. Nam si inspirationis nomine intelligit novam quandam patēfactionem rei prius non percepit, neque animo insit, certum est historias et moralia precepit plerisque sine hujusmodi inspiratione fuisse scriptis tradita. Imò etiam futura atque occulta, que illi Deus

prophetas docuerat, priusquam calamum sumenter, non fuerunt sic inspirata scribent; sed tantummodo quae tunc manifestabantur, cum scriberent. Quanquam affirmandum sit arcana eadem et remota prima vel diuinis sermonibus, vel visione nocturna, vel voce, vel interiore instinctu, vel in sonnis, vel in extasi, vel signo quadam proposito sive per seipsum, sive angelorum ministerio Deum revelasse. Sed cum haec pauiora sint, si cum tota Scriptura sacra compararentur, non videtur in ea significacione accipi inspirationis vocabulum aut optere plenimodo, aut posse.

Inspiratio igitur in re nostrâ dicenda est singularis ea Spiritu sancti moventis ad scribendum impulsu, directione, ac presentia mente, autemque scriptoris gubernatrix, que errare non sinit, officiique scribant que velit Deus. Duo autem, ne cui illâ in re errare uspiam contingat, necessaria sunt: alterum ita rectâ esse voluntate, ut cum firmiter constituerit verum secundum, nequeat velle miscere veris, que falsa cognovorit; alterum eius mente adeo illustrari, ut ne cui falso assentiri possit, neve unquam captiuos probabilitate falli, ratus verum esse quod absens à vero. Horum utrumque in Scriptoribus sacris Spiritus Dei prestulit, nimis effecti ut voluntate firmâ, constante, perpetua essent dicendi veri, nec unquam rerum descreverent; simulps in animum lumen intulit, ac diffidit plenissimum, quo perceptum ante doctrinam veram esse certò cognosceret, neque inter scribendum labi, errare, decipi inconsideratè, ne verbo quidem possent. Ipsem etiam induxit, excitat, movit, ut de quo argumento scriperent, scribent, adstitit scribentibus, nunquam recessit, nec permisit aliter scribi quam vellet ipse, presentaque suâ totum scriptum omni errore et fallaciâ purissimum sibi vindicavit. Hæc, nisi suspecti negotii amor nos fallit, patens est et manifesta divine inspirationis notio, apertissima intelligentia, explicant, confirmant summa atque omnium certissima diuinarum Scripturarum auctoritati. Non enim inspiratio ea plus datur est animi motus cum prudenter, gravitate, constantia, ceterisque moralibus dotibus coniunctos, quem Deus ipse excitavit; nam et in probis viris animum ad scribendum adjuvantibus motus iste esse potest; sed singularis Spiritus sancti presenta, singulare presidium scriptorem ab errore quilibet immuno reddens, efficaciusque ut homines, dubitatione omni depositâ, tuto in veritatem scripturarum rerum adhaercent.

Hac tamen Spiritus sancti presenta non efficit, quin sacrorum Librorum operam multam interdum ad diligenter conferant sive ad sententias inveniendas, sive ad conquirendas verba que sint rei describenda aptiora. Posuit huiusmodi diligentiam auctor libri 2 Machabeorum, et difficultatem operis sensit, qualibet dispositione paratumque jam argumentum haberet in pauiora contrahendum cum quâdam partium distributione et verborum delectu. Suscepserat ille quinque Jasonis Cyrenæi libros uno volumine completi: quâd in re oblectationi animi legere volentium, atque utilitati studebat. De eo autem pro-

posito suo inquit cap. 2, v. 27: *Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causâ suscepimus, non faciem laborem, ino vero negotium plenum vigiliarum, et sui doris assumptissimum. Quian vero esset illa labor, quod negotium adeo gravis sibi, v. 30 et seq., explicat: Sic enim novæ domus architecto de universâ structurâ curandam est; ei vero, qui pingere curat, quæ opta sunt ad ornatum, exquirenda sunt; ita ostendendum est et in nobis. Etenim intellectum colligere, et ordinare sermonem, et curiosissimas singulas quasque disquerere, historicæ congruit auctori: breviatam vero dictio sectari, et executiones rerum vivitare, brevianti concedendum est. Saecula igitur auctoribus, quantumlibet Spiritus sancti divinum lumen affulserit, datum est negotium conquiri quod ad susceptum inspiratione a Deo institutum pertinerent, quoties aggressi sunt mandare litteras historias, morales sententias, et quidquid jam eam olim animo comprehensum, ut percepire tum naturali facultate poterant.*

Nunquam tamen in eorum errorem labemur, quod erat tertio loco dicendum, qui injuriam sacer litteris faciunt, arbitrii nonnulla ex parvis salem, ut ipsi inquiet, et ad salutem nostram non spectantibus, humano tantum spiritu, humanaque industria aut prophetas aut apostolos scriptissimis destitutos et singulari Dei praesentia, siue quâd intelligi nequit liberum esse divinum. Lapsus enim in apostolos Spiritus sanctus est, non qui reliqueret Scriptoram, sed qui tueretur; at ille, ut istis placet, partem quidem tuetur, reliquam deserit; quo nihil potest esse perversus. Itaque non discessit Spiritus sanctus ab illius parti curatione, qui scripturem omnem gubernavit. De toto porro veteri Testamento et veteribus sacer Litteris, quas Timotheus ab infantiâ didicerat, Paulus, 2 ad Timoth., cap. 5, v. 15, inquit: *Omnis Scriptura diuinitas inspirata utilis est ad docendum; quibus verbis Apostolus, sacram scripturam omnem, totam, nullâ ejus parte excepta, Dei afflantis esse docet. Ita enim accipienda est Latina haec Pauli sententia, ac Graeca illa, unde Latini interspres sumpsit: οἵτινες γράψαντες τὰ θεωρίας: Omnis Scriptura est diuinitas inspirata atque quædammodum et in antiqua vulgata editione legebatur: Omnis Scriptura diuinitas inspirata, et utilis. Eodem modo Petrus, Epist. 2, cap. 1, v. 21, ait, Spiritu sancto inspiratos locutus esse sanctos Dei homines; quem locum de omnibus veteris Instrumenti scriptoribus meritò intelligimus. Apostolicis hisce locupletissimis de Scriptorarum dignitate testimonitis fratni sancti Patres nihil falsi, nihil inepti, nihil imprudentis aut neconsiderati, nihil alteri repugnantes sacros scriptores consignâsse litteris constanter tenent, quod Spiritus sanctus adesset, inspiraret, loqueretur, dictaret. Clemens, in Epist. ad Corinthis, Justinus in Dial., atque in 2. Apolog. contra Tryphonem; Ireneus, lib. 1, contra heres, cap. 46 et 47; Athanasius, Basilius, Ambrosius, multisque magis Epiphanius Anomazos blasphemizans arguens, quod Paulum quedam ex se ut homo erat, locutum dicerent, et Hieronymus Epistolam ad Philemonem tanquam diuinam vindicauit.*

cons, licet commendatissima Epistola sit, nulunque religionis preceptum contineat.

Enim vero si semel dubitemus an aliquid absurdum in Scriptura inventatur, aut scriptor sacer memorie lapsu unam reu pro alterâ scriperit, tota labefactabitur. Scripturarum auctoritas, ut optimè Augustinus inquit contra Faustum, lib. 2, et lib. 2 de Consens. Evang. Quod enim quâdam sui parte virtuosum est, totius dignitatis derogat. Admonitio autem doctor egregius, si quid absurdum nobis videatur, ne unquam diceremus libri auctorem à vero abducendum, sed potius vel corruptum exemplar, vel interpres lapsum, vel nos ingenio imbecille esse, non valentes illius loci intelligentiam assequi; quoniam nemini de summa enjus habet rei in Scripturis posita veritate licet dubitare, nemini infirmata memoria atque obliviosus sacram scriptorum incusare. Neque erroris gravitatem elevat illa distinctio gravium, et levium rerum, perinde ac in gravibus labi scriptores non potuerint; potuerint autem in levibus halucinari; atque esse propterera ex rerum naturâ discernendum quid ex Deo, quid ex homine sit. Nam primo qui hec dicunt, videant ne ex minimo etiam errore totam narrationem incertam sapientiam efficiunt latrare labefactando toti Scripturarum auctoritati. Deinde gravissime disputationi patet locus, quas graves, quas leves causas appellare; quocirca fluctuarepus incerti, an ex divino afflato et procuratione, an vero ex humano ingenio quidquid sacri scriptores protulissent: quod ferre nulla ratione fidelis animus potest, cum in manifestum discrimen eam inani distinctione causa Scripturarum adducatur. Ex quibus efficiunt profecto, res etiam ad salutem non necessarias in Scripturis dirigente, præsentem, inspirante, illuminantem, auctore Spiritu sancto esse exaratas.

Satis cognitis quis hactenus explicata sunt, habebit quisque in promptu quid respondeat primam atque alteram propositionem à nobis sententia partem impugnabit. Afferunt enim illi, que nuperum postremo loco dicebamus, ut priora subvertant, utrumque scilicet et Pauli et Petri testimonium, affirmantum Scripturam totam inspiratam esse, et sanctos homines non humanâ voluntate, sed inspirante Deo locutos; quæ sane vera non essent, si scriptorum quilibet proprio martyre aut verba inventisset, aut sententias excoigitasset ad orationem suam instruendam, absolvendam, ornandam. Afferunt et producent a nobis Epiphanius ac Hieronymi auctoritatem, quorum alter Anomazos, alter Ecclesiastico viro errore notat, eosque ausos, ut non omnia, Spiritu sancto et Christo loquente, prophetas, atque Apostolo dixisse putarent. Cum Epiphanius autem et Hieronymus concors est theologorum omnium iudicium, qui diuinis inspiratis omnes sacros Libros utique credidit. Is autem apud Eusebium, lib. 5, Hist. eccl., cap. 59, ait, Marcus Petri interpretem, non servato neque dictorum neque factorum Christi ordine, que meminerat, scriptisse diligenter. Non enim ipse Christum audit, neque Christum est prosecutus; sed comitem se adjunxit;

Papianus Apostolorum discipulum habemus nostram sententiam comprobatorem, qui diuinis inspiratis omnes sacros Libros utique credidit. Is autem apud Eusebium, lib. 5, Hist. eccl., cap. 59, ait, Marcus Petri interpretem, non servato neque dictorum neque factorum Christi ordine, que meminerat, scriptisse diligenter. Non enim ipse Christum audit, neque Christum est prosecutus; sed comitem se adjunxit;

Petro, qui, ut populum salutis intererat, verbum Dei nuntiabat, nec tamen Christi Domini sermones et facta ordinatae disponebat. Hac de causa nihil peccasse Marcum facta referentem, ut recordabatur, unicè sollicitum nihil pratermittere eorum qua audierat, et nihil falsi scribere. Quo testimonium nihil esse potest illustris, ut nobis quidem videtur, ad inspirationem divinam cum humanis verbis, atque humana orationis structuram et partim distributione conjungendam. Nempe si adit Spiritus sanctus scribent, cum primum excitavit, ut scriberet, opportunè suggerat, que scribi velit, si forte eum memoria deficeret, illustreret mentem eo lumine quod omnem vitiosam ignoriam depellat, atque incoherenter tollat, et vi confirmet, quia fidelia, simplicia, constantia scribantur, arcana, sublimia, ignota obiecta animo, nullam Scripturam partem vacuum tutela sua reliquit, erunt profecti libri Deo inspirante conscripsi, quanquam sententia plenimque ab hominis ingenio, memoria, studio, consideratione, diligenti profecientur.

Jure autem ac merito Epiphanius Anomœorum sententiam damat. Blasphemabant illi, ut sanctos doctoris, prophetarum et Apostolorum nomina. Nam cum premerentur Scripturae auctoritate, ut se extirarent, eos veritum non est responderem, *Apostolum humanitatem locutum*. Jure etiam Hieronymus vehementer exigit eos ecclesiasticos viros, qui ex Pauli epistolis cana que ad Philolemum scribunt non recipiebant, utpote sancti Spiritus presidio destitutam. Jure pariter theologi Erasmus acriter reprehendunt, visum dicere errasse Apostolos oblivione saitem et lapsu memorie, et si non animi visio: sed absit, ut quidquid horum dicamus. Neque enim minorem auctoritatem propheticis atque apostolicis verbis tribuimus in quæcumque vel minimâ libri parte præstendentis Spiritus sancti absentiam, ut illi faciebant. Eamdem plane Scripturarum omnium dignitatem tuemur, quidquid propterea, quidquid Apostoli scripterint. Absimus ergo longissimo intervallo ab eorum errore quos theologi et sancti Patres reprehendunt; quos equidem putamus in crimen nunquam fuisse venturos, si tenuebant Scripturas, ne in puto quidem, propter adstantem assiduè scriptoribus Dei Spiritum à veritate aberrare.

Sanctorum Patrum I pacies explicatur sententia. Sint, ut ait Chrysostomus, singula in sacris Lituris syllabe pretiosis thessuris plenissima (quanquam de gracie syllabis sanctus Pater dixerit, quas sanè Spiritus sanctus non congeperat). Sit quoque liber Jobi, ut Gregorius Magnus affirmavit, Spiritus sancti dictatum (quod tamē de latino codice qualem ipse legebat, affirmare non potuisse: nunquam enim Spiritus latina verba dictavit). Sint sacri scriptores omnes velut Dei calami; his atque horum similibus Patrum judicis assentimur, quia scilicet nihil est in Scripturis inutile. Liber Jobi suscepimus est scribi, auctore Deo, eo dirigente absolutus, et pluribus sententiis refutata ex divina revelatione cognitis. Deus unus est scriptori-

bus sacris ut instrumentis; quibus præcepta, consilia sua ignorata homini commendaret litteris, eosque ita et ora et calamus suos fecit. Hanc enim tantummodo sanctorum Patrum dicta interpretationem habent: nam si aliam haberent, plus dissident quam dictum vellet, qui ista nobis opponit. Quid autem ex his pro adversariorum causis? Ergo infiduli Deus nativa verba et sententias ante perceptas animo prophetarum atque Apostolorum, cùm scriberent, nunquam verò illi memoria crediderunt sue, nunquam sumū iudicium adhibuerunt in iis describendis que viderant, quæ contrectaverant? Quia si ta sunt cur inquit Hieronymus lib. I Comment. in Epist. ad Galatas: *Hoc autem in omnibus penè testimoniis, quæ de veteribus libris in novo sumpta sunt Testamento, observare debemus, quod memoria crediderunt Evangelista et Apostoli, et tantum sensu explicato sèpè ordinem communiquerint, nonnunquam vel detraxerint verba vel addiderint.*

A ratione theologica deponendum argumentum non est efficacius. Non desit esse Dei verbum et illud proprio ingenuo à sacris scriptoribus inventum. Nam etiā mente humana profectum sit; auctoritate tamen ab humana mente non habet, sed à Spiritu sancto motore atque auctore, qui solus impulsi sanctos vivos, ut suscipient scribere, adjuvit et pergerent, curavit ut ad rem à seipso deliberatam accommodata verba, eamque plane declarantia adhiberent. Ipse verba probavit, ipsius jussu consignata sunt litteris, ipsius nomine, ipsius auctoritate sunt edita. Sunt ergo divina, et tota usqueque divina, quoniam in Scripturarum verbis voluntas ac dignitas auctoris et iubens spectatur, non sonus aut scriptio. Certe si regias litteras, quibus duxatex regium nomen adscriptis, quanquam neque scripserit ipse, neque scribenda dictaverit, verba regis reputamus; si oratores in exteras provincias allegatos cum summa potestate tractandi publica negotia verbum regis perferre dicimus, quanto magis Canonicos libros Dei verbum haberem oportebit, in quorum conceptione Deus ipse tantam operam præstavit, et ministros, atque oratores suis instituendorum hominum causâ mittens se ita adstitutus promisit, ut quidquid suo nomine, sive auctoritate dixissent, ipsem loqueretur?

Nihil etiam decedit Scripturarum dignitati, si ubi opus revelatione fuit, revelavit Deus auriculari scriptoris; ubi verò nulla fuit noua revelationis necessitas, adstitit duxatex, eumque lumine perfudit nitide monstrante verum, et prudente falsitatem, non sub ementia veritatis imagine subreperet. Multum quoque adhuc intererit Scripturas sanctas et conciliorum decreta. Nemo dixit haec tamen Patribus in concilium conveccio eo presidiū genere Deum adesse, quo omnium membra et moveant et regat, omnes clarissimam luce collustret vel minimam falsitatem nubeclam discutiente, impedit ne illo verbi errore labantur, suggestat, si uspiam eos memoria fortè effugerit, totam eorum orationem fidem sùa tueatur, ac sibi ipsi tribuunt velit et dicat. Concilia enim in rebus que nec fidei nec morum sunt, falli possunt. Scriptores verò sacri

nusquam labi possunt errore. Item Patribus in concilium coactis nihil novi revelat Dei Spiritus, sed cùm sacra doctrine depositum à Christo, atque Apostolis habuerit Ecclesia, inde sumunt, que fidelius propont: prophetis autem et Apostolis novas doctrinas Spiritus sanctus, ut sibi visum est, manifestavit. Praeterea Scripturas divinas ab initio tradiderunt prophetæ, et Apostoli ex divini Spiritus instinctu ut fundamenta et regulas tam religiosis totius quam veritatis cujuslibet certissimas: nam id potissimum canonorum Librorum ratio postulat; definitiones verò suas Ecclesia ut explicaciones et declarationes edit veritatis illius à canonorum Librorum auctoribus, ab Apostolis promulgata, ad quam illustrius manifestandam interdum mutari verba quadam, interdum adiici justa causa posset; sive ut dicamus paucioribus: lumen, quod Scriptoribus sacris affluit, lumen erat nova inspirationis in rebus fidei, morum, facti ante incognitos; in reliquo verò omnibus, sive necessaria esset ad docendum, sive ad exornandum orationem, sive ad magis persuadendum, sive etiam ad delectandum assumpta, lumen era directionis à fallaciā omni atque errore, et verbi inpropietate immunita faciens, quod nulla fraus, nullus dolus, nulla vis externa obscurare potuisse; lumen è contrario Ecclesia praescens non attingit res non revelatas; ad ea autem que fidei sunt explicata ita affliget, ut certò cognoscat Ecclesia so doctrinam divinam tradere, cùm vocatis Ecclesiarum pastoribus ad rem cognoscendam, et convenientibus, iisque nullo modo, nullà frade decepit; nullà vi coactis post maximam adhibitam diligentiam in ponderandis causis momentis inter eos convenit novam quandam doctrinam declarationem in revelatis doctrinis esse conclusam; ex qua fit majorum dignitatem esse Scripturarum quām conciliorum. Quanquam cum D. Gregorio tuō affirmandum sit, perinde quatuor Evangelia, ac quatuor Ecclesia concilia, de quibus sermonem habebat, Nicenum, Ephesinum, Constantiopolitanum, et Chalcedonensem recipi oportere.

Expeditis illis que ad primam et secundam doctrinam nostra partem explodam afferbant, tertia vindicanda est a nonnullorum contumelis temerè de Scriptura sacra loquentum. Volut isti res fidei et morum tantummodo Spiritus sancti presidio tutas ab errore et fallaciā; exteris vero suo ingenio à pī quidem, et prudentibus viris, sed errori obnoxia admixtas. Quare autem finem Scripturarum esse institutionem nostram de religionis rebus, non autem de philosophicis, neque de humanis, qui sine detramento ignorantur; hæc igitur fulta non sunt Scripturæ sancti patrocinio. Non enim omnes Apostolorum aut Prophetarum sermones ore prælatos fecit esse divinos auctoritate sùa Deus, nec viti omnis atque erroris expertes, sed solum susceptos et institutos de fidei et morum doctrinā. Igitur et Scripturas religiosis magistras suo lumine respersit, non historicas, non philosophicas. Quocirca sacri scriptores incerti sèpè sunt de numero et tempore, quoniam certum tempus et

numerum memoriam non complectebantur, quam unicus adhibebant; debuerint autem et tempus, et numerum definire, si Deum afflantem habuissent, in quen nulla cadit ambiguitas. Luce, cap. 1, v. 56: *Mansit autem Maria cum illâ (Elisabeth) quasi mensibus tribus.* Joannis cap. 6, v. 10: *Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque milia: et vers. 19: Cum remigassent ergo quasi stadia riginti quinque aut triginta,* cap. 19, v. 14: *Erat autem Paschæ hora quasi sexta.* Actorum, cap. 1, v. 13: *Erat autem turba hominum sinus, ferè centuri viginti. Accedit ruris falsa reperi in Scripturis contra philosophicæ præcepta, cuiusmodi sunt moveri solem, terram stare, solidos esse celos, lunam majus luminare.*

Lopos etiam memoriam Apostolos pluribus in locis quis ignorat, qui Scripturas legerit? Mattheus scribit, cap. 2, v. ult., prophetas dixisse Jesum appellatum iher Nazarenum, quod nemo prophetarum scriptis; et, cap. 27, v. 9, verba Zacharia prophete tribuit Ieronim. Marcus, cap. 1, v. 2, Isaiam pro Malachia nominat. Lucas Arphaxadis filium Cainanem facit; lumen verò patrem Sale, cùm tamen Cainan iste nunquam existitur, atque Arphaxadum et Sale nullus patriarcharum interstit. Actorum, cap. 7, v. 14, Stephanus ait Jacobum cum familiâ universâ accersitum in Ægyptum in animalibus septuaginta quinque; cùm Genes., cap. 46, v. 27, et Exod., cap. 4, v. 5, numerantur tantum septuaginta; versus autem 15, inquit Jacobum et patriarchas translatos in Sichen fuisse, atque in solpulo positos, quod emitt Abraham per agnus filii Iheror filii Sichen, quod cum vetere historia non convenit. Siquidem Abram in Iheron ab Ephrone filio Seor agnum emitt sepulcrum locum, Genes., cap. 25. Jacob verò partem agri emitt a filiis Iheror, qui pater erat Sicheni, non filius, Genes., 33, v. 19; memoria igitur quandoque defecit sacros scriptores. Hec verò omnia muneri Apostolorum et dignitati nihil detrahunt, neque officium quidquid veritati Evangelii, aut fidei Scripturarum, que constantissima est et immota, etiam si olivio in rebus parvi momenti scriptores ceperint.

Atque uni ac soli quidem Christo domino, qui ipsa veritas erat, peculiaris esse debuit, se Spiritu sancto in omnibus semper agi, nec unquam in minimâ re falliri; Apostolos verò aut prophetas eodem non habendi privilegio donatos, satis persuaderi non potest. Sed quid dicitur hæc de re sermonem producimus? Apostolus Paulus fatetur se quedam auctoritate propriâ consilio suo prescribere, non divino. Epist. 4 Corinth., cap. 7, v. 10 et 12: *Iis autem qui matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere...* Nam ceteris ego dico, non Dominus. Mosen vero, Domino non approbante, permisso Iudeis repudiū libellum, videlicet Christum innovere, Matth., cap. 19, v. 8, ubi ait: *Quoniam Moyes ad diuitiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras.* Apostolus iterum, 2 ad Corinth., cap. 11, v. 17, ait: *Quod loquer, non loquer secundum Deum, sed quasi in insipientiâ;* et vers. 21: *In insipientiâ dico.*

Numquid insipiens est Spiritus sanctus, aut quid inspirare potuit, quod natura et perpetui matrimonii legibus esset contrarium? Iaqüē humano tantum ingenio atque humana auctoritate interdum locuti sunt, et praecepta dederunt sancti Dei homines, licet cetera in gravioribus Spiritu sancti essent inspirati.

Non parum negotii nobis datum est in horum argumentorum refutatione, que iusignes Scripturarum difficultates complectuntur; sed quoquo modo absoluimus. Finis unique Scripturarum sanctorum est nostra deinceps religiosis instituo. Quid igitur? Erroresne propterea in Scripturam sanctam veritati interspersi irrepserunt; aut sacros scriptores, dum humana, historica, philosophica tractabant, divinus Spiritus illicet descripsit, cum paulo ante in moralibus, in occultioribus fidei rebus affulserit, et postmodum in eadem oratione continua illucere perrexerit? Cur non potius in contrario ita disserunt? Scriptura sacra Religionem nos edocet; igitur congruerat ab omni falsitate omnino vacat, quoniam ex falso quodam interposito Scriptura omnis in suspicione et dubitatione veniret. Increduli enim in historicis rebus manifestum errorem comprehendentes, eum quoque ad fidei et morum doctrinam manasse arbitrarentur, vel saltem de illarum rerum gestorum veritate dubitarent, quibus tanquam basi doctrina nitor, atque ita, divinum omnium et admirabilium rerum fundamentis subducti, illas etiam notarent. Quis vero definit utrum res quicquam necessariam cum Religioni coniunctionem habeat, vel nihil ad Religionem conferat? Quis dijudicabit, de fidene oratio sit, an de philosophia; de christianis moribus, an de economicis politiis negotiis? Fides omnem videveremus perturbari, errore atque inscrita sacri scriptoris, nihilque esset quod nos a fallacia vindicaret, si in errore rapi potuisset. Perniciosissime ergo erat, et firmarum Dei verbo assensionem tolit, qui vel minimus cuiuscumque generis peccato lapsos esse scribendo auctores sacros suspecter. Quod si ita est, nullum ergo Scripturam partem presidio summi Spiritus sancti reliquit. Nec putemus alienum ejus esse dignitatem, quam in Spiritu sancto omnes agnoscamus, quod vel minimum Scripturarum particularum ejus instinctu descripsit ponimus; confirmatores enim adesse minime etiam veritatis et comprobatores, non est a Spiritu sancti dignitate alienum.

Maxime autem scripta Apostolorum et prophetarum distant atque sermones, si de familiari quidem sermone questionis sit. Ut ne laberentur unquam in familiari colloquiis, et quotidiano convictu debuerunt Spiritus sanctus perpetuo iis adesse moderator et rector, sive cogitarent, sive loquerentur, sive quid agerent: quare et peccare nullum peccatum potuisse, cum tamen ipsi se peccatis obnoxios fatarentur, nec semper divini Spiritu agerentur. Neque enim quippe prophetae erant et Apostoli, id est omnem habendi facultatem iis ablatam tuisse oportuit, si facultas quidem dici potest, que vere est infirmitas; neque ex leviore quodam peccato quod iis in communis vita ex-

cidiisset, magnum allatum fuisset Ecclesiae detrimentum; quia non in omni corum sermone, atque actione erat proposta Ecclesia: loquendi agendique norma, sed in concionibus Dei nomine habitis, quas a familiari sermocatione et consuetudine non erat difficile discernere. Quapropter lapsus atque errores quos in vite ratione admisissent in doctrinam non redundassent, atque ipsi in re quampli errantibus, cavere sibi quilibet ab errore potuisset. Alius autem ratio est scriptio: ad instruendum ministrandam Ecclesiam edita sunt a prophetis, ab Apostolis Scriptura que omni benē vivendi recteque faciendo consilia tradidit, et omnes hominum usus esset utilissima, vitam omnem continerent, erroribus liberarent hominum animos; brevius dicam, que ut divina omnino suscipientur; quanto ergo magis necesse fuit scriptis ex Dei munimine nullum errorem, falsitatem nullam admiseri reliquis veritatis extiosam; nihil enim potest fieri inconsideratus quam Spiritum sanctum ab ullius partis curacione discessisse, qui in scriptoribus illapsus erat, ut totum opus tueretur, non ut partem inspiraret, partem relinquenter. Quamobrem si alteri scriptorum sanctorum adversus alterium in rei eiusdem narratione repugnare videatur, et nulla posse ratione conciliari, alterutrum falsum esse, et obliviscendo lapsum, absit dicere; sed imbecillitate potius humani mentis accusamus verum conciliandi modum non assequens; vel in alterius scripturam amanuens incuria aut insciata mendem irrepsisse credamus.

Consequens argumentum faciliter expedit. Etiamsi Spiritu sancto non desererentur scribendo evangelistae, poterunt tamen aut tempus, aut numerus rei cuiusdam certo non definire. Familiari enim atque usitato sermone: cum quidquid narramus, nec certi aliquid constitutum, formulas adhibere solemus plus minus tempore aut numeri explicantes. Atvero Deus reliquit in scriptoribus potestate familiarem alibi loquendi modum, quasi ex se ipso scriptor loqueretur; opportunum ergo non duxit certum numerum aut statum tempus suggestere. Par ratione explicatur quomodo in Scripturis sine ullo veritate detimento dicatur, modò Iamnam esse luminare maius, modò terram stare, solem moveri, alique hujus generis, que aut à philosophis negantur omnino, aut in disputatione sunt posita. Nam spiritus sanctus revelatione singulari de his rebus scriptorem non docuit, sed permisit usitati loqui, ut homines solent, qui sāne à communi loquendi ratione non recedunt; neque tam mentitur, quidquid de lumine magnitudine, et solis vel terre constitutione, aut motu sentiant. Huic respondunt adducti et alia quam supra ad tuendam Mosaicę historias veritatem de mundi ortu attulimus.

De testimonio veteris testamenti in novo exscriptis aliquid panti in superiori articulo responsum est in loco, quo contra Hebreos est novi Testamenti suscepta defensio. Apostolus videlicet non de verbis, sed sensu prophetarum fuisse sollicitos; errasse autem vel unius prophete pro alterius nomine dicto, vel producto te-

stimonio, quod non repateriat in veteribus Scripturis, quas unquam ostenderat, si prophetarum sententias consideret, qui nihil, quod Apostoli scripserint, de Christo et novā Ecclesiā non predixerunt? Persequetur tamen hoc loco non modo ea que nobis probantur, sed et que plerunque à Scripturarum interpretibus dici solent. Nazarenum vocatum iū Christum Clary-sostonus presumptum dixi quodam propheta, cujus prophetae omnino intercederunt. Huius vero conjicit à capite 15, v. 5 libri Iudeum depromptum, in quo de Samsoni tipo Christi Domini dicitur: *Eris enim puer Nazarens Dei ab infinita suā.* Alii animadversantes Evangelistam usum esse non ullius certi prophetarum auctoritate, sed prophetarum, ut adimpleretur, quod dictum est per prophetas, arbitrantur Matthaeum sensum prophetarum omnium collegisse, qui utique Christum Dominum Sanctum futurum, et Sanctum sanctorum Deo consecratum, cujusmodi Nazarens erant, scipissime commemorant. Hieronymus a capite 41, v. 1, Isaiae, Matthaeum verba depprompsisse non inepti colligit, in quo Propheta Spiritu divino plenus vaticinatur: *Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet.* Inquit enim S. doctor lib. 1 Commentar. in Matth. cap. 2: *Possuntes et aliter dicere, anuidit etiam istud verbum iusta hebraicam veritatem in Isaī scriptum sit:* *Exiit virga de radice Jesse, et Nazarens (Nazarenum) de radice ejus ascendet.* Flos enim et succulus hebraicē est netzer (quemadmodum et naztar vocatur urbs Nazareth ab Hebreo Medico, et philosopho David de Pomis in libro Tzemach David seu Germen Davidis). Homo autem Nazarens est naztar, vel notzar, vel notzari quasi floridus ab urbe Nazareth, urbe florida. Cum ergo Isaiae Christum appellaverit netzer, surculum, folum; Matthaeus notzari, Nazarens quoque predictum scriptis allegoria et mysticā quadam interpretatione à Iudeis tunc probat, qui certè Isaiae locum de Messia intelligebant. Ab eo autem Isaiae loco Hebreorum eruditos putare assumptum Matthei testimonium, Hieronymus idem observat lib. 4 Commentar. in Isaianam, cap. 11. Errudit vero Hebreorum sunt i ipsi de Nazarenum secta, quorum gratia Mattheus Evangelium scriptit: ipsi summa que Hebreorum Isaiae textum legentes, et cum Syriaco Matthei exemplari conferentes multo faciliter cognoscere potuerunt, unde Mattheus testimonium sumiserit.

Facilius responderunt ad alterum Matthei locum, in quo ex obliuione vel inconscientia opponunt pro Zacharia Jeremiam nominasse. Si enim repomanus errore librarum Jeremiam nunc legit, cum Mattheus Zachariam scripserit, quomodo progrederetur, qui objecit? Quid reprehendit, si cum S. Hieronymo dixerimus, cum Mattheus tantum scripsit. *Tunc impletur est, quod dictum est per Prophetam, nullus propheta nomine compellatur, lapsus temporis irrepisse Jeremiam?* non enim solet Mattheus prophetas nominare quos testes adhibet. Cuius rei demum oblivionem accusat, si responderimus prophetam illam de Christi venditione trinitate argenteis, et emptione agri figuli

verbis Jeremie, Zacharia vero sententia compositam sine ullo errore totam attributam fuisse Jeremie? Ita fermē et Marci testimonium accipendum est, quod cum constet partim Malachie, partim Isaiae vaticinis, totum prophete Isaiae est adscriptum, cujus erant posteriora verba. Verum credibilis est non dixisse Marcum: *Sicut scriptum est in Isaia Prophetā,* ut habeat Vulgata nostra, sed in prophetis, et res proprie- tate, ut gracile legitur, quoniam prophetarum duorum auctoritate narrationem suam confirmabat.

Certum deinde non est Cainanem in Luce descrip- tum fuisse inter Arphaxadum et Sale. Multi enim sunt, qui ex versione septuaginta Interpretum Cainan nomen primū adjectum à libriro quedam putant, qui in grecā translatione quā utabar Cainanem legerat, ut, cum corrigerem genecologiam Luce vellet, depravaret. Sunt qui sentiant Lucam non suo, sed septuaginta Interpretum nomine genealogiam veterum patriarcharum textuisse, quidē gentilis Evangelium scriberet lectioni graeca septuaginta Seniorum assuetis, ipsiusque propterea non errasse; sed si quis error sit, totum esse Seniorum inmemoratum refutet. Nec desunt, qui in Hebreis cōdīcib⁹, quos Septuaginta in Grecum sermonem vertēterunt, Cainanem fuisse dicunt; fato autem quedam nunc in Hebreis exemplaribus non inveniri, cum facilissimum sit in excursiveis genealogis, errante oculo, aut manu, generationem unam præterire. Sunt qui justa quedam de causa nobis incomparabile arbitruntur prætermisum à Moysi monitum Cainanum, quemadmodum consulto Mattheus in Christi genealogia generationes quadam omisit, à Septuaginta autem ex traditione suppletum: unde Lucas ejus patrē traditionis ducta ad Noe, atque Adamum generationes numerando p̄vererent. Vides que et quanta sint, que ab omni errore vindicare Evangelistas possunt; que omnia summo studio, et contentione à Scripturarum commentatoribus inventa sunt, ut Christianā humiliatice ac pietate Bibliorum veritatem in rebus etiam ad Religionem non pertinetibus tuerentur; cū tamen uno verbo possent se ab omni invidiā liberare, et leve in re mibili Evangeliste erratum faceri. Cur ergo non istos potius imitemur, quā falsos esse uspīliū sacros scriptores temerē judicemus?

De Stephani sermone quibusdam videat instituti nostri ratione non postulare, ut eundem in magno populi tumultu et clamore, in temporis angustiā atque animi impetu, in oratione subita et celere effusum ab omni errore vindicare debeamus. Non enim, inquit, sacer scriptor est Stephanus, sed Lucas, qui oratione, ut promulgata erat a Stephano, summā fide exposuit, neque emendare errores debuit ad reū parum attinentes, in quos prae nimia festinatione et membris infirmitate erat lapsus. Nota sunt que scripti hæc de re Melchior Canus, lib. 2, de Loc. Theol., cap. vii. Verum non placet horum consilium; ratione autem probare nullo modo possumus. Itaque dicam et ad hanc veteris et novi Testamenti discrepancyam, quae sāne non est rejicienda in oblivionem Stephani, quem noua sine causa Lucas plenum Spiritu sancto fuisse doceavit.